

Dames en heren,

Ik vind het een eer om deze Anton de Kom-lezing te geven.

Want Anton de Kom is mij heel vertrouwd. Zijn boek 'Wij slaven van Suriname' stond in de boekenkast van bijna élk Surinaams-Nederlands gezin. Dus ook in dat van mijn ouders *[hier het originele exemplaar van je ouders laten zien]*.

Anton de Kom was een man met een sterk gevoel voor rechtvaardigheid. Een vakbondsmann, die in Suriname opkwam voor gelijke rechten van contractarbeiders. Een verzetsheld die in de Tweede Wereldoorlog in Nederland vocht tegen uitsluiting en discriminatie. En de man, die met zijn boek 'Wij slaven van Suriname' bijdroeg aan het zelfbewustzijn van Suriname en de Surinamers - omdat hij ze hun geschiedenis teruggaf.

U weet misschien al wel dat kinderen op de scholen in Suriname generaties lang de Nederlandse geschiedenis moesten leren - vanuit Nederlands gezichtspunt. Waarbij de daden van Nederlandse zeehelden werden geroemd, de godsdienstvrijheid in Hollandse steden werd bezongen. En de ontwikkeling van Nederland werd geschetst vanuit de drooggemaakte polders. Niet vanuit de oevers van de Marowijne.

De Kom schrijft daarover:

'Geen beter middel om het minderwaardigheidsgevoel bij een volk aan te kweken dan dit geschiedenisonderwijs waarbij uitsluitend de zonen van een ander volk worden geprezen. Geen volk kan tot volle wasdom komen dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft.'

De Kom wilde dat rechtzetten. Daarom stond hij in zijn boek uitgebreid stil bij de geschiedenis van de Nederlandse slavernij in Suriname. En liet ons daarnaar kijken met de ogen van slaafgemaakten. Door zo de wreedheid van het systeem aan het licht te brengen. En door de helden te benoemen die hun vrijheid bevochten. Baron, Boni, en Joli Coeur.

Daarmee herstelde hij het zelfrespect en de trots van talloze Surinamers en Surinaamse Nederlanders - zoals mijn ouders.

Met dat zelfbewustzijn ben ik grootgebracht. Ik heb van huis uit geleerd dat ik, als gekleurd kind van immigranten uit Suriname, evenveel kansen had om mij te ontwikkelen als alle andere kinderen. Ook al betekent dat soms dat je een extra mijl moet lopen.

Mijn ouders groeiden op in het toen nog koloniale Suriname, en konden beide goed leren. Ze wilden studeren, en dan ging je in die tijd, eind jaren vijftig naar Nederland. Mijn vader deed een opleiding voor verpleegkundige, mijn moeder deed de pedagogische academie. Ze ontmoetten elkaar tijdens de studie, en kregen twee zoons, waarvan ik de jongste ben. We kregen muziekles, mijn moeder leerde ons schaatsen (ze had op televisie gezien hoe het moest). En ze vonden het heel belangrijk dat wij een goede opleiding kregen.

Mijn moeder, zelf onderwijzers, was kritisch en koos voor de beste middelbare school, waardoor ik elke dag 7 kilometer vanuit mijn woonplaats heen en terug naar Heemstede moest fietsen. Ik was daar toen niet altijd blij mee, zeker als 's winters de natte sneeuw me kilometers lang om de oren sloeg. Maar achteraf ben ik haar dankbaar. Ze wilde het beste voor haar kinderen, en schiep daar de voorwaarden voor.

Als kinderen van migrantenouders kregen we óók met discriminatie en vooroordelen te maken. Toen mijn vader mij aanmeldde voor de middelbare school, zei de rector: 'Als Franc slaagt, zal hij de eerste gekleurde leerling zijn die hier het diploma krijgt.' Hij had er duidelijk geen vertrouwen in. Dat maakte mij boos. Maar, en dat had ik van thuis geleerd, ik ging niet bij de pakken neerzitten. Ik was ervan overtuigd dat het mij wèl zou lukken. Ongeacht wat de rector ervan dacht.

Later, als ik opnieuw te maken kreeg met discriminatie, ging ik erover in gesprek. Als mijn broer en ik een discotheek niet in mochten, vroeg ik direct waarom dat was. Of dat met vooroordelen te maken had. Ik gooide de problemen op tafel. En die gesprekken zorgde uiteindelijk altijd voor meer begrip tussen mij en die ander.

Na mijn studie bestuurskunde koos ik voor een loopbaan in het lokale bestuur. Ik werd eerst burgemeester van Niedorp en later van Velsen: de stad waar mijn vader voor het eerst voet op Nederlandse bodem zette.

En inmiddels maak ik deel uit van het algemeen en dagelijks bestuur van de achtste stad van het land: Almere. De stad waar ooit, toen land nog zee was, de VOC- en de WIC-

schepen voeren om de koloniale driehoekshandel te drijven. De handel die mijn verre voorouders, geketend naar Suriname brachten.

Zo is de cirkel rond.

Het zelfbewustzijn dat ik van mijn ouders meekreeg, heeft mij geholpen om te worden wie ik nu ben. En mijn persoonlijke ervaringen met discriminatie en uitsluiting hebben me geleerd dat je je geen slachtoffer moet voelen, maar de confrontatie moet aangaan. En dat het dan mogelijk is om mensen tot andere inzichten te brengen.

Dat neem ik ook mee in mijn werk als burgemeester. Ik weet uit ervaring dat diversiteit tussen mensen, angst en agressie kan oproepen. En dat je daar niet voor moet weglopen. Maar moet proberen bruggen te slaan. En dat staat ook centraal in het zoeken naar een goede omgang met immigratie in mijn stad, Almere. Een zoektocht die steeds belangrijker wordt.

Want net als technologie de wereld aan het veranderen is, stevenen we ook af op een samenleving die steeds meer verstedelijkt. De toekomst is aan de metropool, waar op termijn driekwart van de wereldbevolking zich zal gaan ophouden. En in het kielzog van die trek naar de stad, zien we dat het aantal immigranten in die steden, structureel toeneemt.

Mensen komen uit alle windstreken naar ons land, om hier te werken of als vluchteling. En hoe die groepen zich gedragen valt de komende tijd steeds moeilijker te voorspellen. Door die sterker wordende immigratiegolf neemt ook de diversiteit *tussen* mensen toe. De klassieke groepen mensen met een migratieachtergrond uit Marokko, Turkije, Suriname, de Antillen, en Indonesië zijn allang niet meer overheersend. Nieuwe Nederlanders komen ook uit Syrië, Irak, Iran, Eritrea, Somalië, Ghana en landen als Polen en Roemenië.

Er is een groeiend aantal steden, waaronder Almere, Eindhoven, Delft en Wassenaar, waarvan minstens één op de drie mensen - of hun ouders - een migratieachtergrond heeft. Voor de grote steden ligt dat getal nog hoger: één op de twee mensen die ik in een grote stad als Amsterdam, Rotterdam of Den Haag een hand geef, heeft een achtergrond die niet in Nederland ligt. En op termijn zullen er in de grootste steden zelfs méér mensen zijn

met een migratiegeschiedenis, dan mensen die generaties lang opgroeiden in de Hollandse klei.

Het komt er voor ons, bestuurders in de steden op aan om die toegenomen immigratie en diversiteit in goede banen te leiden. Want dat gaat niet vanzelf. Wat ik uit ervaring weet, is ook bevestigd in een beroemd onderzoek van de socioloog Robert Putnam: als de verschillen tussen mensen in een bepaalde wijk toenemen, kan het onderlinge vertrouwen afnemen. Dus daarin heb je als burgemeester een belangrijk taak.

Steeds belangrijker worden de volgende vragen:

Hoe zorg je ervoor dat nieuwkomers voldoende kansen krijgen? En dat je ze maximaal aanspreekt op hun kracht om er iets van te maken?

Maar ook: hoe ga je om met de pijn van mensen die zich door de komst van immigranten bedreigd voelen?

En hoe zorg je ervoor dat nieuwkomers en oudzijners zonder wantrouwen en vooroordelen met elkaar kunnen samenleven?

Op straat, in de buurten en wijken van onze steden wordt immigratie tastbaar. De stad is de plaats waar mensen mengen, samen naar school gaan, waar ze samen werken en leven. De stad is de primaire arena voor integratie. Dus daar merk je ook waar het soms mis gaat. Laat ik twee voorbeelden geven uit mijn eigen stad:

Het eerste gaat over huisvesting van immigranten.

Het afgelopen voorjaar kreeg Almere de opdracht om 875 statushouders te huisvesten, onder wie 33 minderjarige, alleenstaande mannen.

De gemeente koos voor een voormalig opvanghuis voor mensen met een autismestoornis. Drie verdiepingen, met zeven kamers. Dat leek een ideale oplossing.

Maar buurtbewoners bleken daar heel anders over te denken: ze voelden zich door de komst van deze nieuwkomers overvallen. En lieten ons dat luid en duidelijk weten.

De gemeente erkende dat ze tekort was geschoten in voorlichting, en bood de boze bewoners aan deel te nemen aan klankbordgroepen, zodat ze zelf mee kunnen praten over hoe het gaat. Verder werd besloten om ook studenten te huisvesten in het wooncomplex, zodat er een mix van bewoners zou komen.

Het gaat nu een stuk beter.

In zo'n geval moet je als gemeente de pijn van mensen erkennen.

Met alle aanslagen die wereldwijd in naam van politieke islam worden gepleegd, zijn mensen nu eenmaal banger als er mensen uit islamitische landen in hun wijk komen wonen. Ook al zijn het vluchtelingen.

En als je zelf nauwelijks rond kan komen van een schraal inkomen, of al jaren op een wachtlijst staat voor een betere huurwoning, dan is het moeilijker te accepteren dat nieuwkomers (in jouw beleving) alle hulp krijgen met het vinden van woonruimte en een goed huis. Maar ná erkenning van die pijn, komt het erop aan oplossingen te zoeken. En om een brug te leggen. Want een stad maak je sámen. Ik geloof daarbij in de kracht van mensen zélf.

Laat ik het mooie voorbeeld noemen van de Almeerse vrouw die ooit vanuit Amsterdam naar de Flevopolder verhuisde, omdat ze haar buurt (ik citeer haar letterlijk) 'zag verzwarten'. Een echte Amsterdamse uit de Jordaan, u kent het type wel: hart op de tong. Ze miste de gezelligheid en wilde die terug vinden in Almere.

Toen ze in haar nieuwe wijk opnieuw werd geconfronteerd met een groeiend aantal mensen met een migrantenachtergrond, besloot ze niet opnieuw gefrustreerd te raken maar het roer om te gooien. Ze ging zich dit keer zelf actief inzetten voor een betere kwaliteit in de wijk en wist al die verschillende groepen mensen daarbij te betrekken.

De ene groep bewoners maakte mozaïeken om de straten op te fleuren, de andere groep ging het plantsoen bijhouden. En zij wist al die krachten te bundelen voor een leefbare, gezellige wijk.

Ik heb haar vorig jaar een Koninklijke Onderscheiding mogen geven voor haar tomeloze inzet. Voor mij is ze een voorbeeld van hoe je je angst kunt omzetten in kracht. Door te accepteren dat je omgeving verandert, en je ervoor in te zetten om daar het beste van te maken. En dat is in grote lijnen ook het verhaal dat ik als burgemeester wil vertellen over immigratie.

Omgaan met immigratie in steden kan alleen slagen door het te accepteren en er pragmatisch mee om te gaan: door nieuwkomers aan te spreken op hun kracht, de pijn te erkennen van oudzijners en spanningen tussen beide op te lossen. Waarbij je uiteindelijk de kracht van mensen zelf zoveel mogelijk wil stimuleren, om verbinding tot stand te brengen.

De overleden politicoloog Benjamin Barber schreef in 2013 het boek 'If mayors ruled the world'. Zijn stelling in dat boek is dat steden, beter dan staten, de grote problemen van deze tijd kunnen oplossen omdat ze niet voortdurend bezig hoeven zijn met abstracte, ideologische discussies. Letterlijk zegt hij in dat boek: 'Steden stimuleren bewuste gemeenschapstrots en vinden het belangrijker de bus op tijd te laten rijden en gebouwen neer te zetten dan de vlag te hissen en blinde vaderlandsliefde te bevorderen. Om te floren en overleven moeten ze zich richten op pragmatisme, en concrete oplossingen, op samenwerking en netwerken, op creativiteit en innovatie.' (einde citaat).

Barber pleit in zijn boek voor een wereldparlement van burgemeesters.

Maar ik denk, als ik het over Nederland heb, dat gemeenten en Rijk elkaar in die pragmatische, inclusieve omgang met immigratie, vooral veel beter kunnen gaan versterken. Ook als het om immigratie gaat.

En dat begint met de manier waarop we naar immigratie kijken: als een normaal gegeven, met een lange geschiedenis.

Ik vertelde net het succesvolle immigratieverhaal van mijn ouders. Hun verhaal is een klein puzzelstukje in een omvangrijke vertelling. Want Nederland heeft een immigratiegeschiedenis die zo'n vijf eeuwen omspannt. Tijdens de Gouden Eeuw oefenden de Nederlanden enorme aantrekkingskracht uit op mensen die vanwege werk naar ons land kwamen, of omdat ze werden vervolgd vanwege hun geloofsovertuiging of ideeën. Ons land is groot geworden door de komst van die immigranten, die bijdroegen aan ongekende economische groei en de bloei van onze schilderkunst en literatuur in de 17e eeuw.

Door een vrijhaven te zijn voor andersdenkenden en anders gelovigen die Nederland als toevluchtsoord kozen, werden we zelf ook beter.

Tolerantie loont uiteindelijk voor iedereen, daar lieten we ons decennialang op voorstaan.

Later zijn we dat verhaal gaan nuanceren.

Veel immigranten in de Gouden eeuw waren welgesteld, brachten kennis mee. En vormden geen bedreiging voor de werkgelegenheid van de oorspronkelijke bewoners van ons land. Zonder de koloniale handel hadden de migranten ook nooit zo sterk hun bijdrage kunnen leveren. Tegenover de veelbezongen tolerantie stond de verzwegen, onmenselijke behandeling van slaafgemaakten. Daar hebben mensen als Anton de Kom al vroeg op gewezen.

Na de Hugenoten, Antwerpenaren en Spaanse Joden uit de Gouden eeuw kwamen er veel Duitsers en Belgen in de negentiende en begin twintigste eeuw. Na de Tweede wereldoorlog kwamen de Spanjaarden, Portugezen, Molukkers, Chinezen, Surinamers, Turken, Marokkanen. En sinds de eeuwwisseling kwamen er ook Polen, Irakezen, Syriërs, Eritreeërs en Ghanezen naar ons land. Als gastarbeider of als kennismigrant, als bootvluchteling of vanwege onze koloniale erfenis. Gevlucht voor oorlog of verstoten door een dictatuur.

Bij al die groepen nieuwkomers horen succesverhalen, zoals dat van mijn ouders. Maar natuurlijk het ging ook vaak mis - zeker in de eerste generaties. Denk aan de moeilijke integratie van sommige voormalige gastarbeiders. Denk aan de spanningen rond de tweede generatie Molukkers.

Er zijn verschillende oorzaken voor die spanningen en we moeten ermee leren omgaan. Zeker nu de diversiteit tussen mensen toeneemt. Eén van de grote uitdagingen die op dit moment spelen, ook in mijn gemeente, is radicalisering.

In Almere hebben we te maken (gehad) met haatpredikers die de politieke islam aanhangen. Het gaat om mensen die onze democratische normen en waarden niet aanhangen. Maar die er wel aanspraak op maken, bijvoorbeeld via het recht op vrijheid van meningsuiting, om hun gang te gaan. Door misbruik te maken van een geloof, vervreemden zij groepen mensen van de Nederlandse samenleving en zorgen daarmee voor scheidslijnen. Hoewel het voor een burgemeester in de praktijk soms knap lastig is, moet je daartegen optreden. Omdat het de kracht van verschillende groepen mensen om zich met elkaar te verbinden, onder druk zet.

De geschiedenis leert ons dat immigratie als een constante door de Nederlandse geschiedenis loopt. En ons heeft gemaakt tot wie we zijn. Dat het ons kan verrijken maar ook pijn kan doen. Dat hoort erbij. In het publieke en politieke debat lijkt dat historisch besef te zijn verdwenen. Immigratie wordt steeds meer gepresenteerd alsof het nieuw, en vreemd is aan onze samenleving. Als iets dat we vooral moeten zien te reguleren, controleren, zoveel mogelijk vermijden en zelfs buiten de deur moeten houden.

Wij zijn de afgelopen decennia bijvoorbeeld ook het enige land in Europa geweest dat mensen tot in de tweede generatie allochtoon bleef noemen: je identiteit werd bepaald door het feit dat de wieg van je ouders, en soms zelfs je grootouders, níet in de Hollandse klei had gestaan.

Ook ik was binnen dat frame een allochtoon. Terwijl ik hier geboren ben, de taal spreek, naar school ben gegaan, een bestuurlijke positie bekleedt. Gelukkig is de term allochtoon sinds vorig jaar op advies van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uit de beleidstaal gehaald. Maar daarmee zijn we er nog niet.

Immigranten verschillen van elkaar in achtergrond en opleiding, komen uit verschillende landen en om verschillende redenen naar Nederland.

Maar wat ze delen is de hoop op een betere toekomst, voor zichzelf en hun kinderen. En de kracht om hun land van herkomst achter zich te laten en iets van hun leven te maken in een nieuw land. Een nieuwkomer is in principe nieuwsgierig, bereid zich in te vechten, om een extra mijl te lopen. Op die kracht om iets van hun toekomst te maken, moet je ze ook aanspreken.

Maar dan moet je ook bereid zijn om immigratie te accepteren. Als iets dat bij ons land hoort. Als we dat blijven ontkennen, richten we ons niet op de toekomst. En dat zal ons niet verder helpen. Want immigratie gaat, zoals ik al eerder zei, onze toekomst wél steeds sterker bepalen.

Wat we nodig hebben is een gezamenlijk realistisch en inclusief verhaal. Een verhaal dat gaat over kansen bieden, pijn erkennen, problemen oplossen. Maar ook: het vertrouwen in de menselijke kracht om verbindingen met elkaar aan te gaan.

Dat, en niet angst of wantrouwen, moet *uiteindelijk* het gezamenlijke beleid bepalen. En dan kan er ook meer ruimte komen voor maatwerk. Want dat is bij immigratiebeleid essentieel.

Immigranten komen aan in grote en kleine steden, in dorpen die te maken hebben met krimp of metropolen die kampen met een tekort aan sociale huurwoningen.

De ene stad is de andere niet: in Eindhoven heeft de arbeidsmarkt behoefte aan technisch geschoold personeel, in Hilversum aan IT' ers. In groeikern Lelystad ziet de bevolkingsopbouw er anders uit dan in een oude stad als Den Haag.

Almere is een jonge stad zonder oude wijken, en met traditioneel een actief beleid om mensen met huur- en koopwoningen te mixen.

Al die verschillende eigenschappen maken dat er bij de opvang van immigranten niet één gouden formule is. Een succesvolle aanpak verschilt per gemeente. Om die reden zou je voortaan ook vanuit lokaal perspectief moeten kijken waar welke kansen liggen voor een goede integratie van immigranten. En dat leidend maken in het landelijke beleid.

Door, bijvoorbeeld, arbeidsmarktkwalificaties van migranten in beeld te brengen, en op basis daarvan een goede match te maken met gemeenten die behoefte hebben aan die capaciteiten. Door, bijvoorbeeld de tijd dat mensen in het AZC wachten op een verblijfstatus, alvast te benutten voor het leren van de taal en cultuur. Zodat ze, als ze mogen blijven, makkelijker een baan kunnen vinden.

En door bijvoorbeeld mensen op te vangen in een regio waar ze na de immigratieprocedure, ook kunnen blijven wonen. Zodat je beter gebruik kunt maken van spontane integratie tussen vluchtelingen en bewoners. Het nieuwe Regeerakkoord lijkt voorwaarden te bieden om hierin stappen vooruit te maken.

Maar om bijvoorbeeld te kunnen instromen naar werk, staat landelijk beleid potentiële kansen van nieuwkomers nog teveel in de weg. Vaak zijn er werkstages of omscholingsprogramma's nodig om te kunnen voldoen aan de eisen van de Nederlandse, regionale arbeidsmarkt. Wat er precies nodig is, verschilt per werknemer en per regio. Daar biedt het onderwijsbeleid op dit moment nog te weinig ruimte voor.

Dames en heren,

Anton de Kom is vooral de geschiedenis ingegaan als een strijdbaar mens, die opkwam voor onrecht. Maar daar was niet iedereen het in zijn tijd over eens. In het toen nog koloniale Suriname gold hij zelfs als oproerkraaier. Daarom vertrok hij de tweede keer in zijn leven, gedwongen terug naar Nederland.

Maar de man die Surinamers hun zelfbewustzijn teruggaf, en zijn leven opofferde in het Nederlandse verzet tegen de Duitsers, was in mijn ogen vooral een bruggenbouwer. Want alleen door uitsluiting te bestrijden, kun je als gelijken met elkaar om gaan. En kunnen mensen zich verbinden. Hoe verschillend ze ook zijn.

Dat drijft mij elke dag in mijn werk als burgemeester. En dat heeft mij ook geïnspireerd om mijn opvattingen over immigratie met u te delen in deze lezing.

Wij, als burgemeesters kunnen vanuit de praktijk in de steden, inzichten aanleveren die niet alleen het verhaal achter ons immigratiebeleid kunnen 'normaliseren' maar ook dat beleid zélf succesvoller kunnen maken voor iedereen. Ik zou landelijk willen oproepen om elkaar, Rijk en gemeenten, daarin te gaan versterken.

[Optioneel: Laat ik met de Koms woorden eindigen, woorden die gegraveerd zijn bij zijn standbeeld in de Amsterdamse Bijlmer (en dat moet u overdrachtelijk nemen): *'Strijden gá ik. En eerst ná de overwinning, kom ik terug!'*]